

Menjünk a mátkáért a legnagyobb rendben.
E magasztos úton vezéreljen Isten!

A menyasszonyos házhoz érkezve, a kapunál zajló többkevesebb mókázás után bekérezkedtek a menyasszonyos házhoz. Kikérték a menyasszonyt, majd következett a menyasszonyi búcsúztató és a menyasszony búcsúja sűrű könnyhullatások között. Ezt követte a templomi esküvő, melynek végeztével a templom előtt várakozó, színes szalagokkal díszített lovas szekerekre ült a násznép és az új párt körbehordozták a faluban. Ennek végeztével a vőlegényes házhoz hajtottak, ahol a násznagy e szavakkal adta át a menyasszonyt az örömanynak:

Nagy fáradozásunk nem esett hiába,
Mert egy szép virágot hoztunk be e házba.
Ím, itt a menyasszony, velünk megérkezett,
Tessék, örömanya, fogjon vele kezét!
S ha kedvére való, csókolja is őt meg!

Ezután a vendégek asztalhoz ültek. Az akkori lakodalmi ebédnek két fogása volt: a tyúkhúsleves, utána meg a töltött káposzta. Kalácson kívül csak a menyasszonyi torta volt dívatban, de annyi tortát süttettek, hogy minden vendégnek jusson egy-egy szelet. Azért süttették, mert abban az időben falvakon a falusi asszonyok nem értettek a tortasütéshez, erre a papnékat és a tanítók feleségeit kérték fel. Éjfélkor a menyasszonyt felkontyozták.

Az akkori lakások két helyiségből álltak. Egyik a lakószoba volt, s bármilyen kicsi is volt, abban lakott a három generáció. Volt még egy nagyobb tisztaszoba, amit „nagyháznak” is neveztek. Ebbe a szobába csak ritkán léptek be. Itt tartották nyáron a kemény szárú csizmákat a mesterge-rendára felakasztva, de a megtakarított pénzüket is ide dugták el. Ide ravatalozták fel a halottakat.

Családon belül a családfő szerepét az öregapó töltötte be. Ő osztotta ki minden este a másnapi teendőket, de a „nannyó” sem adta ki a fakanalat a kezéből, amíg jól bírta magát. Mint általában minden székely faluban, Alsóboldogfalván is a birtokrészt a fiúgyermekek örökölték, a lányok birtokrészt pénzben fizették ki. Ha mégis birtokrészt követeltek, kevesebbet kaptak a fiúkénál, de addig nem írárták át telekkönyvileg a fiatalasszonyra, ameddig a szülők éltek és meg nem győződtek arról, hogy az új pár egyetértésben él, tehát a birtokrész nem marad az esetleg különvált férj tulajdonában (adatközlő: Kelemen Dénes 86 éves).

Amikor „apó és nannyó” annyira megvénültek, átadták a háztartást és a mezőgazdasági munkák végzésének irányítását a fiataloknak, s ők a ház körüli munkákat végezték csupán. A nannyók lakást, udvart sepregettek, etették a baromfikat, az apók a meghibásodott mezőgazdasági szerzőségeket javígtatták, s közben jó tanácsokkal látták el a fiatalokat. Egyik legfőbb foglalatosságuk az unokákra való vigyázás volt.

Gálfalvi Gábor

Papolc népművészete és népelete

Papolc Kovászna megyében, Kézdivásárhelytől 26 kilométerre, Zágontól északkeletre fekszik. A faluban nyílt-szívű és vendégszerető nép lakik, magyarok és románok példás békeességben. A népességszámlálás adatai szerint a falu lakossága 1850-ben 1351 volt (a felekezeti megoszlás: 248 ortodox, 1053 református, 50 katolikus). 1992-re a lélekszám 1321-re módosult (a felekezeti megoszlás: 646 ortodox, 608 református, 48 katolikus).

Papolcnak nincsenek híressé vált fürdői, gyógy- és ásványvizei, nincsenek évezredek történelmét idéző műemlékei, de a hagyományos népi kultúra gazdag világát tárja elénk.

Jelen és elkövetkező lapszámainkban ebből nyújtunk ízelítőt.

A mindennapi élet Papolcon: ház és ruházat

A hegyvidék ezernyi bája és tájféldrajzi kényszere évszázadokon át meghatározó erővel kényszerítette rá jellegzetességeit a székelyek, így Papolc lakóinak életére, hétköznapjaira. Nemcsak a gazdálkodás mikéntjét, hanem a családi életteret is a maga képére formálta. Ez külsőleg leginkább az építkezésben és a ruházatkodásban mutatkozott meg. A papolci ember fából építkezett, s évszázadokon át a maga készítette szöttesekből ruházkodott. 1910-ben a népszámlálók által Papolcon talált 672 házból mindössze öt épült kőből, téglából, egynek volt kőalapja, egy épült vályogból, egy sártapasztással, 665 ház pedig fából. Cserépvagy bádogtető 37 épületet fedett, zsúp huszonötöt, zsin-dely 606 lakást.

A székely családfők többsége értett az építés mesterségéhez, s ha építettek, a jó ízlés s a hagyományok szavára hallgatva építettek. A régi székely ház jellegzetessége: úgy helyezkedett el az udvarban, hogy nem rúgott ki az utcára. A ház és az utca között kis virágoskertet gondoztak a háziasszonyok. A ház faboronákból épült, agyagtapasztással kívül-belül, fehérre vagy kékre meszelve. A tetőzet széles eresze alatt faoszlopos tornác futott végig. A tornác-ról tágas konyhába nyílt az ajtó, ez a helyiség egyben mindennapi lakószobául is szolgált. A konyhából nyílt a kamara, a jobb módú családoknál pedig a középső szoba, abból pedig az utca felőli *tisztaszoba*. Amennyiben két-szobás volt a ház – és ez volt általánosabb –, úgy népesebb család esetében a tisztaszobában több fekvőalkalmatosságot helyeztek el, feladva a hagyományos berendezés szabályait.

Tavasztól őszig az élet fő színtere a *nagyházzal* szemben épült *nyári konyha* volt. Itt kapott helyet a kenyérsütő kemence. A nyári konyhával épült egybe a *gabonás*.

A 18. századig a papolci jobbágyság bútorzata kevés és egyszerű volt. A lakás berendezését a célszerűség alakította ki. A legegyszerűbb bútorféleségeket barkácsolók és falusi

bútorspecialisták készítették, de a komolyabb bútordarabok (a ládától az ágyig) már magasabb szintű szakismeretet igényeltek. Beszerzésük – ha nem a családfő készítette – anyagi megterhelést jelentett. A díszesen festett vagy faragott bútor tehát nem volt minden család számára egyformán elérhető. Később a módosabb székely is szerezhetett magának esztétikusabb, akár luxusszámba menő javakat. Ezek közé tartozott egy-egy szépen faragott vagy festett bútordarab.

A parasztházak szobáinak berendezése a század folyamán a hasznosíthatóságnak megfelelően és a szokást követő módon alakult. A konyha sarkában állt a búbos kemence vagy a kályha, melynek a szoba felé eső oldala padszerűen volt kiképezve, hogy ülésül szolgáljon. A hosszanti fal felé eső oldala volt a sut, mindenféle holmi tárolására. Télen ez volt a gyermekek kedvenc tartózkodási helye. A kemencével átlósan átellenben volt a szoba nappali része a sarokpaddal, előtte az asztallal, egy vagy két székkal. Az ablak másik oldalán állt a magasra vetett ágy, előtte legalább két székkal, támlájukkal az ágyhoz állítva. A kemence és a vetett ágy közt állt egy láda, később egy szekrény. Az ágy és a sarokpad között még egy láda kapott helyet, de állhatott még az ajtó felé eső falnál is egy, sőt két láda is.

A régi papolci festett bútorok alapszíne zömmel a kék, de a zöld, a barna is gyakori. A díszítmények egyenes lezármazottai a székelyföldi templomok festett mennyezet-

kazettáinak. Virágelemeik kivétel nélkül középtengelyes szimmetriára épültek.

A faanyagnak, a szerkesztésnek, az épületrészek arányainak is vannak szépségei. Ilyen a tapasztatlan boronaház bordákkal csíkozott oldala! Az épületek egyes részeit faragással díszítették. Faragott a tornácoszlop, a tornácmellvéd, az ajtó- és ablaktok, a mestergerenda stb.

Jellegzetességei folytán az élet (telek, porta) legszembevetőbb, legfigyelemreméltóbb eleme a székely kötött kapu, a székely kapu. A népművészeti értékű fafaragásnak a kapu a leggazdagabb területe. Monumentális alkata, a rávéssett díszítmények, felírásai olyan népről tanúskodnak, amely a régmúltban tanulta meg az építés mesterségét. A székely kapu a székely falunak, utcának, életnek a büszkesége.

A székely portának nagyszabású építménye a csűr, mely gyakran monumentálisabb, hatalmasabb, mint a ház. Ez sem oktanul ilyen, hisz nagy fontossággal bírt a gazdálkodó család életében. A csűr is, akárcsak a kapu, a székely élet képének mellözhetetlen része. Szépsége szerkezetében van, de helyenként az odailló faragás sem hiányzik róla.

A székely viselet sokféle állapot, helyzet kifejezője volt. Mindenekelőtt adatokat közölt az életkorról, családi állapotról. Ezt a szerepét a nőknél árnyaltabban töltötte be. Jelezte, hogy a nő leány, menyasszony, menyecske, gyermekes asszony; majd az öregedés egyes szakaszait, a gyászt, az özvegyiséget.

A férfiaknál a viselet jelzései már sokkal szerényebbek: legény, vőlegény, házas férfi állomásokra szűkül a megkülönböztetés, de az sem jut mindig annyira egyértelműen kifejezésre, mint a nőknél. A viselet jelezte továbbá a rangot, a gazdasági helyzetet, a módot, sőt a falu társadalmán belüli különbséget is.

A viselet a mindennapi élethez igazodott. Nemcsak abban, hogy volt ünneplő meg hétköznapi ruha, hogy voltak az évszakoknak megfelelő ruházatok, hanem abban is, hogy voltak olyan ruhadarabok, amelyekből a falu lakói tudták: viselője milyen munkára, a közelbe vagy távolabbra készül menni.

A női viselet minden vonatkozásban érzékenyebb kor-, mód-, rangmutatója volt a falu társadalmának. A legszembevetőbb az életkor szerinti elkülönülés volt, amelyet a ruházat színárnyalataival juttatott kifejezésre. Az idősek fekete vagy barna színű ruházatot hordtak. A házilag szőtt, hosszanti csíkos anyagból készült szoknya mellé ugyanabból az anyagból készült blúzt, fekete kötényt, fekete fejkendőt vagy csepeszt viseltek. A középkorúak szoknyájában, mellényében még megvan a piros szín, de annak sötétebb változata. Blúzuk fehér, kötényük, fejkendőjük fekete. A fiatalok, gyermekek élénkpiros csíkos szoknyáját, mellényét fehér blúz és fehér kötény egészítette ki. A gyermekek, hajadonok számára nem volt kötelező a fejkendő viselete.

Hajviseletük is különbözött. A lányok két copfba fonták a hajukat és leeresztve viselték, míg az asszonyok kontyba tűzték. Érdekes egy 1839-beli jegyzőkönyvi leírás, mely szerint a „megegett” lányok (erkölcstelenek) kontyot és „kontyra illő főkötőt” kötelesek viselni. Ugyanis egyes vi-

seletdarabok az életkor mellett bizonyos állapotot is jelöltek: a párta a leányságot, a főkötő és fejkendő a férjes asszonyt, illetve gyermekes asszonyt, a jegykendők, pántlikák a vőlegénységet.

A társadalmi rétegződés lényegesen egyszerűbb módon jutott kifejezésre: a drágább anyagokban, a több selyem, hímzés használatában a gazdagoknál. Ez az elkülönülés olykor perpatvarhoz is vezetett. 1843 májusában egy módosabb és egy szegényebb asszony összeszólalkozott a templomban afölött, hogy a módosabbik a selyemruháját féltette, nehogy a szegényebb asszony „kender rokolyája” bepiszkítsa.

Az esküvő és a gyász viseletének formáját, színét éppen úgy a hagyomány határozta meg, mint a mindennapok vagy az ünnepnapok viseletét. Az esküvői szín a fehér, a gyász színe a fekete. Ugyanakkor fekete az ünnepélyesség kifejezője is. Például a férfi „ünnepi székelyruha” fekete-fehér színekben készült. Az ünnepi varrottasok, szőttesek is mind fekete-fehér színösszetételűek.

Papolc lakossága a 20. század közepéig (egy-egy házaknál a nyolcvanas évekig) megőrizte és gyakorolta a szövés és fonás mesterségét. Régebben a ruházat anyagát is, később inkább csak szőnyegeket, terítőket, takarókat és más lakásdekorációt szőttek. Kiemelkedő fontosságú e téren a *székely festékes*, a népi faliszőnyeg. Alapanyaga rendszerint kender és házilag festett gyapjú. Alapszíne többnyire a piros és kék, a geometrikus díszítményeké sárga,

fehér, barna. Az 1768. évi egyházi jegyzőkönyv tudósít arról, hogy „...*Nagy Sámuelné Kelemen Ilona ... készített és adott az Úr asztalára egy asztalra való szép veres kékes színű festékest...*”. 1798-ból egy másik festékesről is tudomást szerzünk: „*Mostani tiszteletes papné, Erdős Trésia asszony gyapjúból maga font és megkészített tarkás szőnyeget ajándékozott a papolci Reformata Szent Eklésiának Úr asztalára a mindenkor ott állás végett.*”

A festékes a szövőszék szélességében készült, általában hosszában két darabból volt összeállítva, de előfordult egyben készült is. Viski Károly szerint a székely festékes a magyar népművészet legrégebb emlékei közé tartozik. Eredetükre vonatkozóan a díszítményeket ó-európainak tartja, és közeli rokonnak a kelet-európai szőnyegekkel.

Papolcon a juhtenyésztés nagy elterjedtsége valószínűsíti, hogy a festett gyapjút hímzőfonalként korán alkalmazták a *szálánvarrott* és a *szabadrajzú* hímzések varrásánál egyaránt. Ezzel azonos időben a pamuttal, sőt a selyemmel hímzett párnalapok, lepedőszélek, kendők, terítők is megjelentek. A díszítés tekintetében Háromszéken az egyszerű, világos rajzú minták a kedveltek. A motívumok között található virágcsokor, madár, szarvas, azonban a legtöbb elem geometrikus. A színezésben inkább az egy színt alkalmazták – főként a pirosat és ritkábban a kéket –, két színt csak elvétve találunk a hímzéseken, varrottasokon.

Bede Erika

